

**«Європейський Союз та Рада Європи працюють разом
задля посилення операційної спроможності Омбудсмана у захисті прав людини»**

Фінансується
Європейським Союзом
та Радою Європи

COUNCIL OF EUROPE

Впроваджується
Радою Європи

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

**підходів щодо забезпечення захисту прав суб'єктів персональних даних Уповноваженим
Верховної Ради України з прав людини у договірних кредитних правовідносинах**

Підготовлений:

Олегом Заярним, національним експертом Проекту

Київ – 2020

ЗМІСТ

I.	Постановка проблеми та її зв'язок з дотриманням прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах	3
a.	Опис найбільш типових порушень прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах	3
b.	Правова основа забезпечення і захисту прав позичальників за кредитним договором – суб'єктів персональних даних	6
c.	Дія норм законодавства про захист персональних даних у кредитних договірних правовідносинах та правові аспекти узгодження правових режимів персональних даних позичальників і банківської таємниці	7
d.	Забезпечення прав суб'єктів персональних даних – позичальників за кредитними договорами та вимоги щодо обробки їхніх персональних даних	9
II.	Способи захисту і відновлення прав суб'єктів персональних даних у кредитних правовідносинах та участь в їх реалізації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	16
a.	Призначення інституту Уповноваженого у забезпеченні прав позичальників за кредитними договорами, як суб'єктів персональних даних	16
b.	Винесення на ім'я кредитодавців приписів про усунення виявлених порушень законодавства про захист персональних даних позичальників за кредитним договором	18
c.	Розробка типових умов кредитних договорів щодо обробки персональних даних позичальників	22
d.	Визнання кредитних договорів частково недійсними в частині умов щодо обробки персональних даних позичальників	24
III.	Механізм взаємодії між Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та органами фінансового контролю в частині запобігання порушень прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах	27
IV.	Висновки та рекомендації	33
V.	Додаток	36

I. Постановка проблеми та її зв'язок з дотриманням прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах.

a. Опис найбільш типових порушень прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах.

Нестабільна економічна ситуація, що спостерігається останніми роками не лише в Україні, але і у світі, недостатній рівень соціального захисту значної частини населення України, поєднаний із соціальними та майновими ризиками, спричиненими поширенням коронавірусної хвороби стали передумовами для істотного зростання випадків звернення громадян і юридичних осіб до інструментів фінансової підтримки своєї життєдіяльності. Одним з найпоширеніших з цих інструментів є кредитний договір.

Згідно з частиною першою статті 1054 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (далі ЦК України): «За кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти».

Із буквального тлумачення змісту вказаного визначення слідує, що кредитний договір укладається між кредитодавцем (банком або іншою фінансовою установою) та позичальником (фізичною або юридичною особою) і спрямований на передачу останньому визначеної в умовах договору грошової суми під забор'язання позичальника сплатити встановлені за погодженням сторін відсотки за користування кредитом.

Слід звернути увагу, термін «інша фінансова установа» використаний у статті 1054 ЦК України, розкривається у системному зв'язку із дією норм, закріплених в абзацах першому та другому пункту 1 частини першої статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні» від 12 липня 2001 року № 2664-III. Згідно з цими нормами: «*фінансова установа* - юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, - інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг. Не є фінансовими username (не мають статусу фінансової установи) незалежні фінансові посередники, що надають послуги з видачі фінансових гарантій в порядку та на умовах,

визначених Митним кодексом України». При цьому, *кредитною установою* визнається: « ... фінансова установа, яка відповідно до закону про діяльність відповідної фінансової установи має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик».

У свою чергу кредитна спілка - це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки, частина перша статті 1 Закону України «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 року № 2908-III.

Отже, у розумінні статті 1054 ЦК України кредитодавцем може виступати банк або інша фінансова установа, яка за рахунок залучених коштів згідно з вимогами законодавства України на власний ризик може надавати кредитні послуги на підставі кредитного договору.

Відповідно до положень статей 626, 638, 640, *договором* є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

Не зважаючи на свою безпосередню спрямованість на виникнення майнових прав і обов'язків для кредитодавця та позичальника, значна кількість кредитних договорів містять умови, які істотно порушують або обмежують особисті немайнові права позичальників. Йдеться, зокрема, про права позичальників як суб'єктів персональних даних, тобто, зміст та способи отримання згоди на обробку персональних даних, мету і умови обробки персональних даних, правила інформування позичальників про характер дій щодо їхніх персональних даних.

Про існування вказаних проблем у договірних кредитних відносинах свідчать численні скарги позичальників, які надійшли до Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, (далі також Уповноважений), результати моніторингових візитів уповноважених посадових осіб Секретаріату Уповноваженого до банків, а також інших фінансових установ, які виконують зобов'язання кредитодавців.

На існування в практиці кредитування фізичних осіб численних випадків легалізації порушень законодавства України про захист персональних даних вказує також системний аналіз доступних в мережі Інтернет до підписання текстів кредитних договорів, правил споживчого кредитування населення, правил обслуговування кредитів банками, положень про кредитну політику банків та інших фінансових установ, які виконують обов'язки кредитодавців.

Як приклад наведемо наступні формулювання умов кредитних договорів щодо обробки персональних даних позичальника.

Приклад 1 (Умови кредитного договору щодо згоди на обробку персональних даних)

«7.1.3. Позичальник надає Банку безвідкличну та безумовну згоду, а Банк відповідно до цього Договору набуває право розкрити (передати) будь-яку або всю інформацію стосовно Позичальника, його фінансового стану, умов цього Договору та порядку виконання зобов'язань за ним (включаючи, але не обмежуючись будь-якою фінансовою, економічною чи іншою інформацією, що складає банківську таємницю відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" або конфіденційну інформацію, у тому числі інформацію про причини невиконання Позичальником зобов'язань за цим Договором, про дисконт, за яким права вимоги за цим Договором можуть бути відчужені іншому кредитору, про результати незалежної оцінки вартості цих прав вимоги), яка стала відома Банку в процесі укладання та виконання цього Договору, таким особам у нижче наведених випадках ...

7.1.8. Позичальник, підписанням цього Договору, надає свою згоду на отримання Банком інформації з Державного реєстру актів цивільного стану громадян у порядку та обсязі, встановленому Міністерством юстиції України.

7.2.1. Сторони або їх повноважні представники, які підписують цей Договір від імені Сторін, керуючись Законом України «Про захист персональних даних», своїми підписами підтверджують згоду (дозвіл) на обробку своїх персональних даних, зокрема, їх збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, адаптування, зміну, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізацію, передачу), знеособлення, знищення, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем з метою виконання даного Договору протягом строку його дії.

Вищенаведені згода на обробку Банком персональних даних, права Банку, пов'язані зі згодою на обробку персональних даних, є необмеженими строком, безумовними і безвідкличними».¹

Приклад 2 (окрема згода)

«Підписанням цієї згоди Я, (надалі – Власник персональних даних), надаю свою згоду/дозвіл на:

- обробку Банком Персональних даних (будь-якої інформації, що стосується мене, в тому числі, однак не виключно інформації щодо прізвища, власного імені, по батькові, паспортних даних, ідентифікаційного коду, дати та місця народження, громадянства, адреси проживання та реєстрації, сімейного, соціального, майнового становища, освіти,

¹ <https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/files/documents-2020/dogovir-kredit-pid-ipoteku.pdf>

професії, доходів, номерів контактних телефонів/факсів, адреси електронної пошти, тощо (надалі - "Персональні дані")) Власника персональних даних з метою ...»².

Наведені приклади вказують на те, що, як правило, кредитор вимагають від позичальника безвідмовної, безвідкличної та беззаперечної згоди на обробку його персональних даних, шляхом формулювання відповідних умов у тексті кредитних договорів або пропозиції позичальнику надати згоду на обробку персональних даних через підписання окремого документу. При цьому за умовами багатьох кредитних договорів, мета обробки персональних даних формулюється таким чином, щоб забезпечити законні підстави для надання прав обробляти конфіденційну інформацію про фізичних осіб – позичальників окрім осіб, чия діяльність безпосередньо пов'язана із забезпеченням виконання зобов'язань за кредитним договором, також іншим особам, статус яких у подібних договорах не розкривається. Окрім цього, в практиці договірному регулюванні кредитних правовідносин нерідко зустрічаються умови договорів з неконкретизованою метою обробки персональних даних, вплив якої пов'язується як з припиненням кредитних зобов'язань, так і з ліквідацією або реорганізацією самих кредиторів.

Від так, за умови укладення кредитних договорів з подібними умовами фактично передбачається, що позичальник своїми діями надає згоду на обробку персональних даних колекторським організаціям, державним та приватним виконавцям, особам, на користь яких може бути проведена уступка права вимоги кредитодавця за кредитним договором.

Існуючі проблеми захисту персональних даних позичальників за кредитними договорами істотно ускладнюються через використання банками та іншими фінансовими установами проектів кредитних договорів з фізичними особами, як типових, без можливості внесення до них змін з ініціативи позичальника.

Таким чином, сформована в Україні практика укладення кредитних договорів з фізичними особами несе в собі істотні ризики, а часто і безпосередні порушення прав позичальників як суб'єктів персональних даних.

в. Правова основа забезпечення і захисту прав позичальників за кредитним договором – суб'єктів персональних даних.

Правову основу регулювання договірних кредитних правовідносин, пов'язаних із захистом персональних даних позичальників складають норми Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-вр, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР, Конвенції про захист прав

² <https://www.otpbank.com.ua/personal-data/>

людини і основоположних свобод, Конвенція № 108 про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 року, ратифікована Законом України від 06 липня 2010 року № 2438-VI (далі – Конвенція № 108), ЦК України, ЦПК України, Законів України: «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 року № 2657-XII в редакції Закону України від 13 січня 2011 року, «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР, «Про банки та банківську діяльність» від 07 грудня 2000 року № 2121-III, «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664-III, «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2003 року № 2908-III, «Про організацію формування та обігу кредитних історій» від 23 червня 2005 року № 2704-IV, «Про захист персональних даних» від 01 червня 2010 року № 2279-VI, (далі – Закон України «Про захист персональних даних»), «Правила зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» затвержені Постановою Правління Національного банку України (далі також НБУ) від 16 липня 2006 року № 267 (далі - «Правила зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці»), Положення «про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг», затвержене Постановою Правління НБУ від 28 листопада 2019 року № 141, (далі - Положення «Про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг»).

с. Дія норм законодавства про захист персональних даних у кредитних договірних правовідносинах та правові аспекти узгодження правових режимів персональних даних позичальників і банківської таємниці.

Статтею 1 Закону України «Про захист персональних даних» встановлено, що: «Цей Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів».

Згідно з приписами частини першої статті 27 Закону України «Про захист персональних даних»: «Положення щодо захисту персональних даних, викладені в цьому Законі, можуть доповнюватися чи уточнюватися іншими законами, за умови, що вони встановлюють вимоги щодо захисту персональних даних, що не суперечать вимогам цього Закону».

Щодо договірних кредитних правовідносин вказана норма Закону України «Про захист персональних даних» встановлює дві важливі вимоги щодо врегулювання питань, пов'язаних з обробкою персональних даних.

По-перше, вимоги щодо обробки персональних даних, встановлені у Законі України «Про захист персональних даних» можуть лише уточнюватися і виключно в нормах інших Законів України;

По-друге, в частині вимог до обробки і захисту персональних даних, вимоги таких Законів не можуть суперечити вимогам Закону України «Про захист персональних даних». Зазначені вимоги Закону України «Про захист персональних даних» мають важливе значення і для вирішення питань, пов'язаних із захистом прав суб'єктів персональних даних – позичальників за кредитними договорами, кредитодавцем у яких виступають банки.

Відповідно до частини першої статті 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність»: «Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку, є банківською таємницею».

Пунктом 1.2. «Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» передбачено, що: «Банки зобов'язані забезпечувати зберігання та захист інформації, яка містить банківську таємницю, з метою недопущення її незаконного розкриття.

Пунктом 1.4. вказаних Правил також встановлено, що: «Банки зобов'язані за погодженням з клієнтом відображати в договорах, що укладаються між банком і клієнтом, застереження щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її незаконне розголошення або використання».

Аналіз змісту наведених норм щодо режиму банківської таємниці у системному зв'язку з дією норми, передбаченої у частині першій статті 27 Закону України «Про захист персональних даних» означає, що віднесення інформації про фізичних осіб клієнтів банку до банківської таємниці не змінює режиму персональних даних, визначеного другим з вказаних Законів. Це означає, що включення частиною першою статті 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» інформації про особу – клієнта банку, включно з персональними даними до категорії банківської таємниці не тягне за собою зміни дії принципів підстав та умов обробки персональних даних, передбачених у Законі України «Про захист персональних даних».

Дія цього правила поширюється і на договірні кредитні правовідносини не залежно від того, чи змінили його сторони загальні вимоги до обробки персональних даних у тексті кредитного договору.

Водночас, згідно з вимогами статті 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність», встановлення і забезпечення дотримання режиму банківської таємниці є прерогативою виключно банків, що виключає можливість встановлення для інформації про позичальників з боку інших фінансових установ правового режиму інформації відмінного, ніж такий, який передбачений частиною другою статті 32 Конституції України та Законом України «Про захист персональних даних».

Слід звернути увагу, відповідно до підпунктів 1 та 2 пункту 1 Постанови Правління Національного банку України від 25 червня 2020 року № 84: «Про забезпечення здійснення повноважень та виконання функцій з державного регулювання та нагляду у сфері ринків фінансових послуг з питань порядку розкриття інформації та складання звітності учасниками ринків фінансових послуг», НБУ з 01 липня 2020 року забезпечує здійснення повноважень та виконання функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі - Нацкомфінпослуг), з державного регулювання та нагляду у сфері ринків фінансових послуг з питань порядку розкриття інформації та складання звітності учасниками ринків фінансових послуг, передбачених нормативно-правовими актами Нацкомфінпослуг, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (далі – Держфінпослуг), виданими до 01 липня 2020 року, перелік яких наведено в додатку до цієї постанови, до визнання відповідних актів такими, що втратили чинність.

Відповідно, набуття НБУ статусу правонаступника Нацкомфінпослуг не передбачає зміни у наборах інформації, включаючи персональні дані позичальників, які раніше (до 01 липня 2020 року) подавалися до вказаного суб'єкта владних повноважень фінансовими установами, включаючи кредиторів. Так само, покладення на НБУ тимчасово виконання функцій Нацкомфінпослуг не передбачає розширення змісту банківської таємниці, підстав, способів і процедур обробки персональних даних позичальників за кредитними договорами, укладеними з іншими (небанківськими) фінансовими установами.

d. Забезпечення прав суб'єктів персональних даних – позичальників за кредитними договорами та вимоги щодо обробки їхніх персональних даних.

Закон України «Про захист персональних даних» у статті 2 закріпив визначення суб'єктів персональних даних. Згідно з цим визначенням: «Суб'єкт персональних даних - фізична особа, персональні дані якої обробляються». При цьому, відповідно до частини першої статті 11 Закону України «Про інформацію»: «Інформація про фізичну особу (персональні дані) - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована».

Визнаючи людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпеку найвищими соціальними цінностями в державі, Конституція України у частині першій статті 32 прямо закріпила, що: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України». **Фактично це означає, що випадки правомірного втручання в особисте сімейне життя є виключними і не підлягають розширенню в інших законах чи підзаконних актах України, умовах договорів або установчих документах юридичних осіб.**

Слід звернути увагу, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, визначає права суб'єктів персональних даних через зміст загального права кожної людини і громадянина на невтручання в особисте сімейне життя (стаття 8 Конвенції).

Згідно із положеннями частини другої статті 32 Конституції України: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

Із системного аналізу змісту наведеної конституційної норми прямо випливає, що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про фізичну особу є можливим лише на підставі її згоди, крім випадків, прямо передбачених у частині другій статті 32 Конституції України.

Закріплений у положеннях частини другої статті 32 Конституції України підхід до врегулювання підстав обробки персональних даних людини і громадянина, мети обробки конфіденційної інформації про фізичну особу без її згоди ґрунтується на положеннях статті 5 Конвенції № 108. Він знайшов також свій безпосередній розвиток в нормах частини другої статті 11 Закону України «Про інформацію» та частини шостої статті 6 Закону України «Про захист персональних даних».

Останній зі згаданих Законів України у статті 2 надає визначення згоди на обробку персональних даних. Згідно з цим визначенням: «Згода суб'єкта персональних даних - добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, висловлене у письмовій формі або у формі, що дає змогу зробити висновок про надання згоди».

Формулюючи наведене визначення, Закон України «Про захист персональних даних» тим самим визначив обов'язкові вимоги до правомірної згоди на обробку персональних даних в усіх правовідносинах, незалежно від підстав їх виникнення зміни або припинення. Така згода завжди має бути свідомим, поінформованим, добровільним актом волевиявлення суб'єкта персональних даних, що ґрунтується на визначеній меті обробки персональних даних.

Мета обробки персональних даних має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, які регулюють діяльність володільця персональних даних, та відповідати законодавству про захист персональних даних.

У разі зміни визначеної мети обробки персональних даних на нову мету, яка є несумісною з попередньою, для подальшої обробки даних володільць персональних даних повинен отримати згоду суб'єкта персональних даних на обробку його даних відповідно до зміненої мети, якщо інше не передбачено законом. Склад та зміст персональних даних мають бути відповідними, адекватними та ненадмірними стосовно визначеної мети їх обробки», (частина перша, третя статті 6 Закону України «Про захист персональних даних».

Для кредитних договорів характер згоди та зміст мети на обробку персональних даних позичальника обумовлюється сутністю самого кредитного договору, визначеною у статті 1054 ЦК України, а також умовами формування кредитних історій, закріплених Законом України «Про організацію формування та обігу кредитних історій». Відповідно до частини першої статті 3 згаданого Закону України: «Кредитна історія - це сукупність інформації про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомостей про виконання нею зобов'язань за кредитними правочинами, іншої відкритої інформації відповідно до Закону».

Підпунктом а) пункту 1 частини першої статті 7 відповідного Закону встановлено, що Кредитна історія містить таку інформацію, яка ідентифікує фізичну особу, зокрема:

- прізвище, ім'я та по батькові;
- дата народження;
- паспортні дані;
- місце проживання;
- ідентифікаційний номер згідно з Державним реєстром фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів (у разі наявності);
- відомості про поточну трудову діяльність;
- сімейний стан особи та кількість осіб, які перебувають на її утриманні;
- дата і номер державної реєстрації, відомості про орган державної реєстрації та основний предмет господарської діяльності фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності.

При цьому, Бюро кредитних історій забороняється збирати та зберігати в кредитних історіях інформацію про фізичних осіб щодо:

- національності, расового та етнічного походження;
- політичних поглядів;
- релігійних і філософських переконань;

- стану здоров'я;
- членства в партіях та інших об'єднаннях громадян, (стаття 8 Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій»).

Закладений у вказаному Законі України до обробки персональних даних позичальників щодо яких формуються та ведуться кредитні історії узгоджується із загальними правилами обробки особливих (чутливих) категорій персональних даних, визначеним у статті 7 Закону України «Про захист персональних даних».

При цьому, відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій», інформація для формування кредитної історії надається Користувачем (банком, іншою фінансовою установою) до Бюро лише в разі наявності письмової згоди юридичної або фізичної особи, яка уклала кредитний правочин з Користувачем (кредитодавцем).

Зі змісту наведеної норми слідує важливий висновок. Його сутність виявляється в тому, що по-перше, передача інформації про фізичну особу – позичальника за кредитним договором до Бюро кредитних історій є можливим лише за очевидної згоди самого позичальника, а по-друге, зміст відомостей, які передаються кредитодавцем до Бюро кредитних історій щодо позичальника не залежить від правового статусу самого кредитодавця.

Згідно з частиною другою статті 12 Закону України «Про захист персональних даних»: «Суб'єкт персональних даних повідомляється про володільця персональних даних, склад та зміст зібраних персональних даних, свої права, визначені цим Законом, мету збору персональних даних та осіб, яким передаються його персональні дані: 1) в момент збору персональних даних, якщо персональні дані збираються у суб'єкта персональних даних; 2) в інших випадках протягом тридцяти робочих днів з дня збору персональних даних.

Отже, мета обробки персональних даних позичальника за кредитним договором є безпосередньою умовою для правомірної обробки персональних даних у договірних кредитних правовідносинах, що обумовлює склад даних та межі їх правомірної обробки відносно конкретного позичальника.

Згідно з пунктом 16 Положення «Про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг»: «Банк здійснює інформування клієнтів після отримання дозволу на обробку їх персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

Банк надає клієнту інформацію про перелік персональних даних клієнта, які підлягають обробці з метою отримання доступу ним до власного вебсайта банку, та мету цієї обробки. У разі зміни визначеної мети обробки персональних даних на нову мету, яка є несумісною з

попередньою, банк інформує клієнта про змінену мету до початку подальшої обробки цих даних».

При цьому, підпунктом 15 пункту 17 вказаного Положення для банків встановлений безпосередній обов'язок щодо оприлюднення на власному веб-сайті правил обробки і захисту персональних даних клієнтів.

Під інформованою згодою на обробку персональних даних варто розуміти добровільне, компетентне прийняття особою рішення про обробку її персональних даних, яке ґрунтується на одержанні нею повної, об'єктивної і всебічної інформації стосовно майбутньої обробки персональних даних.

Для того, щоб зробити свідомий вибір - давати чи не давати згоду на обробку персональних даних - особа до надання згоди повинна мати відповіді на такі питання:

- Хто оброблятиме її персональні дані? (назва володільця персональних даних, його адреса, контактні телефони тощо)

- З якою метою оброблятимуться персональні дані? (Мета має бути сформульована чітко та зрозуміло)

- Які персональні дані будуть оброблятися? (Конкретний вичерпний перелік персональних даних особи, який планується обробляти)

- Які дії з персональними даними передбачатиме їх обробка? (збір, зберігання, передача, оприлюднення, знеособлення тощо)

- Хто є розпорядником персональних даних? Які права і повноваження розпорядника щодо обробки персональних даних?

- Кому можуть бути передані персональні дані? З якою метою? На яких підставах?

- Скільки часу персональні дані будуть зберігатися у володільця?

- На яких умовах особа може відкликати згоду на обробку персональних даних та які наслідки такої дії?

- Інші права, визначені статтею 8 Закону "Про захист персональних даних".

Зазначена інформація повинна надаватися володільцем в повному обсязі, в простій та зрозумілій формі до надання суб'єктом персональних даних згоди на обробку своїх персональних даних.

Крім цього, особа може в будь-який момент відкликати згоду на обробку своїх персональних даних. В такому випадку володільць повинен припинити обробку, тобто знищити або видалити персональні дані особи, яка відкликала свою згоду.

Сформульовані у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» та систематизовані в пунктах 2-6, 10, 11 Роз'яснення Уповноваженого від 08 січня 2014 року до Типового порядку обробки персональних даних вимоги до форми і змісту згоди на обробку

персональних даних ґрунтуються на практиці Європейського Суду з прав людини, який у своїх рішеннях неодноразово робив акцент на питаннях правомірності згоди щодо обробки персональних даних.

Йдеться, зокрема про наступні рішення Європейського Суду з прав людини:

- ЄСПЛ, «Ротару проти Румунії» (Rotaru v. Romania) [ВП], № 28341/95, 4 травня 2000 року;
- ЄСПЛ, «Тейлор-Себорі проти Сполученого Королівства» (Taylor-Sabori v.the United Kingdom), № 47114/99, 22 жовтня 2002 року;
- ЄСПЛ, «Пек проти Сполученого Королівства» (Peck v. The United Kingdom), № 44647/98, 28 січня 2003 року;
- ЄСПЛ, «Хелілі проти Швейцарії» (Khelili v. Switzerland), № 16188/07, 18 жовтня 2011 року;
- ЄСПЛ, «Леандер проти Швеції» (Leander v.Sweden), № 9248/81, 26 березня 1987 року.

Законом України "Про захист персональних даних" не визначено форму надання згоди на обробку персональних даних. Це може бути окремий документ, який підписує суб'єкт персональних даних, чи відповідне позначення в електронному вигляді, одна з умов договору, або це може бути будь-яка інша форма, яка дасть змогу зробити висновок про її надання (написання заяви, заповнення анкети тощо). В будь-якому випадку володілець, отримуючи таку згоду, повинен мати можливість в подальшому надати (на вимогу особи/суду/Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) переконливі докази того, що особа дійсно добровільно її надала, а також що перед цим їй було надано вказану вище інформацію.

Зважаючи на те, що відповідно до статті 11 Закону України «Про захист персональних даних» згода є лише однією з підстав обробки персональних даних, відкликання згоди можливе лише у випадку обробки персональних даних відповідно до пункту 1 частини першої статті 11 згаданого Закону України.

Як зазначається в листі Міністерства юстиції України від 26 квітня 2013 року № 5543-0-33-13/6.1, надання згоди на обробку персональних даних за своєю правовою природою є правочином у сенсі статті 202 ЦК України. В той же час статтею 214 ЦК України встановлено, що відмова від правочину вчиняється у такій самій формі, в якій було вчинено правочин.

Віднесення згоди на обробку персональних даних до категорії правочинів означає поширення на неї вимог щодо змісту, способу вираження та форми волевиявлення не лише визначених у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» але ці загальних вимог до правочинів, встановлених у статтях 203, 204, 207 ЦК України.

Закон України «Про захист персональних даних» у пункті 3 частини першої статті 11 у значенні однієї з підстав для обробки персональних даних визначає укладення та виконання правочину, стороною якого є суб'єкт персональних даних або який укладено на користь суб'єкта персональних даних чи для здійснення заходів, що передують укладенню правочину на вимогу суб'єкта персональних даних.

Абзацами четвертим та п'ятим пункту 3.1. «Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» передбачено, що: «Запит та/або дозвіл клієнта може бути включений до договору про надання банківських послуг, що укладається між клієнтом і банком. У договорі також можуть бути визначені підстави та межі розкриття банком інформації, що становить банківську таємницю клієнта. На письмовий запит власника інформації, що становить банківську таємницю або з його письмового дозволу, банк розкриває таку інформацію в обсязі, визначеному в письмовому запиті або дозволі».

Зважаючи на приписи норми, закріпленої у частині першій статті 27 Закону України «Про захист персональних даних», положення вказаного Порядку щодо персональних даних клієнтів банку – позичальника за кредитним договором застосовуються в частині, що не суперечить вимогам цього Закону.

Таким чином, не залежно від того чи є у конкретному випадку підставою для обробки персональних даних позичальника за кредитним договором надана ним згода у формі окремого документу, або така згода викладена в умовах кредитного договору, на неї поширюються загальні вимоги ЦК України, що встановлюються до правочинів.

При цьому, підстава для обробки персональних даних позичальника за кредитним договором не обмежує дію вимог статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» щодо належності та дійсності згоди на обробку персональних даних.

d. Сутність і основні види порушень прав позичальників як суб'єктів персональних даних за кредитними договорами.

Наявна практика формулювання в умовах кредитних договорів умов про безвідкличну, беззаперечну та безумовну згоду позичальника на обробку персональних даних з неоднозначною метою такої обробки суперечить нормам частини другої статті 32 Конституції України, частині другої статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статті 6 Конвенції № 108, частині другої статті 11 та частини першої статті 21 Закону України «Про інформацію», статті 2, частинам першій – третій, шостій Закону України «Про захист персональних даних».

На практиці відповідна суперечність виявляється у прямому чи опосередкованому порушенні прав суб'єкта персональних даних, закріплених у пунктах 3, 5 – 8, 10 – 11, 13 частини другої статті 8 Закону України «Про захист персональних даних».

Їх сутність полягає у встановленні в умовах кредитних договорів прямих обмежень чи заборон на відкликання згоди на обробку персональних даних, обмеження юридичної можливості захисту своїх прав, як суб'єкта персональних даних, обробки персональних даних, що виходить за межі мети обробки, обумовленої зобов'язаннями за кредитним договором, обмеження способів і порядку поінформованості позичальника про умови і заходи обробки його персональних даних, неконкретизоване визначення кола суб'єктів, яким кредитор може надавати повноваження обробляти персональні дані позичальника, тощо.

II. Способи захисту і відновлення прав суб'єктів персональних даних у кредитних правовідносинах та участь в їх реалізації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

а. Призначення інституту Уповноваженого у забезпеченні прав позичальників за кредитними договорами, як суб'єктів персональних даних.

Для забезпечення належного захисту прав позичальників за кредитними договорами в Україні було сформовано правовий механізм, в основі якого перебувають стандарти прав людини, закріплені в актах Ради Європи.

Відповідно до частини першої статті 1 Додаткового протоколу до Конвенції № 108 від 08 листопада 2001 року, ратифікованого Законом України від 06 липня 2010 року № 2438-VI: «Кожна Сторона передбачає один чи більше органів нагляду, відповідальних за забезпечення дотримання заходів, які передбачено її внутрішньодержавним правом і які втілюють принципи, викладені в главах II і III Конвенції № 108 та в цьому Протоколі».

В Україні з 1 січня 2014 року змінами до Закону України «Про захист персональних даних» контроль-но-наглядових повноважень у сфері захисту персональних даних було покладено на Уповноваженого.

Відповідно до частини третьої статті 55 Конституції України: «Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». При цьому, відповідно до статті 101 Конституції України, на Уповноваженого покладається здійснення парламентського контролю до додержанням прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Виходячи зі змісту норм, закріплених у статті 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», на Уповноваженого серед іншого покладається виконання таких завдань :

- захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону;
- запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина
- запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Відповідно до частини другої статті 2 вказаного Закону України, його дія також поширюється на відносини, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом.

Одним з окремих законів у розумінні частини другої статті 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» є Закон України «Про захист персональних даних», стаття 23 якого визначає основні повноваження Уповноваженого.

Такі повноваження Уповноважений здійснює у будь-яких суспільних відносинах, пов'язаних з обробкою і захистом персональних даних на території України, незалежно від підстав виникнення таких відносин, включно у договірних кредитних правовідносинах.

Відповідний висновок впливає із системного тлумачення норм, закріплених у частині другій статті 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та статті 1 Закону України «Про захист персональних даних». Поряд з цим, виключення нормативних обмежень щодо сфери поширення компетенції Уповноваженого щодо забезпечення захисту прав суб'єктів персональних даних обумовлено немайновою, невідчужуваною та невід'ємною властивостями цих прав у відношенні до їх носіїв (частина перша статті 8 Закону України «Про захист персональних даних»).

b. Винесення на ім'я кредитодавців приписів про усунення виявлених порушень законодавства про захист персональних даних позичальників за кредитним договором.

Одним із найважливіших напрямів діяльності Уповноваженого у сфері договірних кредитних правовідносин є контроль за дотриманням кредитодавцями, третіми особами вимог законодавства України про захист персональних даних. Контроль полягає у встановленні відповідності процесу обробки персональних даних вимогам Конституції України, Закону України «Про захист персональних даних», Типового порядку обробки персональних даних, а також чинним міжнародним договорам України у сфері захисту персональних даних, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Контроль Уповноваженим у сфері захисту персональних даних здійснюється шляхом проведення перевірок фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, органів державної влади та місцевого самоврядування, що є володільцями та/або розпорядниками персональних даних. Перевірки можуть бути планові, позапланові, виїзні та безвиїзні.

На підставі Акта перевірки, під час якої виявлено порушення вимог законодавства про захист персональних даних, складається припис про усунення порушень вимог законодавства у сфері захисту персональних даних, виявлених під час перевірки, за формою згідно з додатком 2 до «Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини» контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних» затвердженого Наказом Уповноваженого від 08 січня 2014 року № 1/02-14 (далі – Порядок), (пункт 5.10 цього Порядку).

Відповідну до пункту 5 частини першої статті 23 Закону України «Про захист персональних даних», до компетенції Уповноваженого віднесено за підсумками перевірки, розгляду звернення видавати обов'язкові для виконання вимоги (приписи) про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних, у тому числі щодо зміни, видалення або знищення персональних даних, забезпечення доступу до них, надання чи заборони їх надання третій особі, зупинення або припинення обробки персональних даних.

Пунктом 1.2. Порядку здійснення Уповноваженим контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних, передбачено, що: «припис (вимога) - це обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога Уповноваженого щодо усунення порушень вимог законодавства про захист персональних даних, яка вручається (надсилається) суб'єкту перевірки».

Аналіз наведеного визначення у системному взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 1054 ЦК України, пункту 5 частини першої статті 23 Закону України «Про захист персональних даних» дає підстави виокремити наступні особливості видання Уповноваженим

приписів про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних на ім'я кредиторів (банків або інших фінансових установ):

- підставою для видання на ім'я кредитора такого припису може бути акт перевірки діяльності відповідного кредитора, затверджений Уповноваженим, у якому визнаний факт порушення прав суб'єктів персональних даних – позичальників за кредитними договорами або звернення фізичної особи – позичальника, в якому викладено у повідомлення про порушення вимог законодавства про захист персональних даних;
- відповідний акт реагування може вноситися на ім'я порушника законодавства про захист персональних даних, незалежно від правових підстав виникнення правовідносин між ним та особою, чії права як суб'єкта персональних даних було порушено;
- адресований кредиторів припис Уповноваженого може містити як обов'язкові до виконання вимоги, спрямовані на запобігання порушень законодавства про захист персональних даних до моменту порушення прав позичальників, так, і недопущення аналогічних порушень у майбутньому, або усунення їхніх наслідків;
- приписи Уповноваженого можуть стосуватися порушень законодавства про захист персональних даних кредиторами, у тому числі щодо зміни, видалення або знищення персональних даних позичальників, забезпечення доступу до них, надання чи заборони їх надання третій особі, включаючи колекторські чи будь-які інші посередницькі організації, зупинення або припинення обробки персональних даних.

Таким чином, дія приписів Уповноваженого охоплює собою не лише забезпечення сторонами кредитних договорів правомірності підстав обробки персональних даних позичальників за кредитними договорами, але і законність умов такої обробки, питання дотримання прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах, передбачених у частині другій статті 8 Закону України «Про захист персональних даних».

Згідно з пунктом 5.11. «Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини державного контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних», у приписі Уповноваженого про усунення виявлених порушень обов'язково зазначаються:

- номер, дата та місце складання припису;
- для суб'єкта перевірки - органу державної влади та місцевого самоврядування: найменування, місцезнаходження;
- для суб'єкта перевірки - юридичної особи: найменування, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника юридичної особи;

- для суб'єкта перевірки - фізичної особи та/або фізичної особи - підприємця: прізвище, ім'я та по батькові, місце її проживання;
- підстава для видачі припису;
- заходи необхідні для усунення порушень, виявлених під час перевірки;
- строк виконання припису;
- строк інформування суб'єктом перевірки Уповноваженого про усунення виявленого порушення;
- підпис уповноваженої посадової особи (осіб), яка проводила перевірку.

Суб'єкт перевірки повинен протягом визначеного у приписі строку (не менше ніж 30 календарних днів) вжити заходів щодо усунення порушень, зазначених у приписі, та письмово поінформувати Уповноваженого про усунення порушень разом із наданням копій документів, що це підтверджують.

Відповідно до пункту 5.14. «Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини державного контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних»: «Контроль за своєчасністю та повнотою виконання вимог, зазначених у приписі, здійснюється шляхом вивчення вказаних копій документів та, у разі необхідності, шляхом проведення позапланової перевірки.

На підставі пункту 2.6. вказаного Порядку, суб'єкт перевірки зобов'язаний забезпечити доступ до приміщень, матеріалів і документів, необхідних для проведення перевірки, надавати інформацію і давати пояснення щодо фактичної та правової підстави своїх дій та рішень та забезпечити належні умови для проведення перевірки цієї інформації.

При цьому, Уповноважений має право на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах, пункт 5 статті 13 Закону України «Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

В аспекті правового регулювання договірних кредитних правовідносин дія вказаних норм означає, що заснована на приписах частини першої статті 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність», правила оформлення і видачі споживчих кредитів громадянам, умовах кредитних договорів, правилах організації кредитної діяльності, затверджених банками та іншими фінансовими установами практика віднесення персональних даних позичальників до категорії банківської таємниці, не є підставою для обмеження повноважень Уповноваженого або посадових осіб Секретаріату Уповноваженого до відповідної інформації.

Відповідно до вимог пункту 5.15. «Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних», у разі невиконання припису Уповноваженого про усунення виявлених порушень протягом вказаного у ньому строку, Уповноважений або уповноважена посадова особа Секретаріату Уповноваженого складає протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 188 -40 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) за формою та у порядку, передбаченому законодавством та Порядком оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, затвердженим Наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини 16 лютого 2015 року № 3/02-15.

Слід звернути увагу, незважаючи на те, що описані в підрозділі (а) розділу 1 цього правового аналізу порушення прав позичальників як суб'єктів персональних даних проявляються у договірних відносинах, у своїй основі вони мають порушення обов'язкових вимог, встановлених Законом України «Про захист персональних даних». Це означає, що підстави виникнення договірних кредитних правовідносин, у яких має місце порушення прав суб'єктів персональних даних не тягнуть за собою обмеження дії норм КУпАП щодо уповноважених посадових осіб кредиторів у випадку не виконання ними приписів Уповноваженого щодо усунення виявлених порушень законодавства про захист персональних даних.

Такий висновок слідує перед усім з системного аналізу завдань КУпАП, визначених у статті 1 цього Кодексу. Згідно з цією нормою: «Завданням Кодексу України про адміністративні правопорушення є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством».

Згідно з частиною другою статті 188-39: «Невиконання законних вимог (приписів) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від трьохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частинами першою або другою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, тягне за собою накладення штрафу

на громадян від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Якщо ж в діяльності кредитодавця має місце невиконання законних вимог Уповноваженого або представників Уповноваженого винесених за результатами перевірки їхньої діяльності, не пов'язаних з виконанням припису про усунення виявлених порушень, тоді протиправна поведінка порушника тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Таким чином, КУпАП встановлюючи заходи адміністративної відповідальності за невиконання приписів Уповноваженого про усунення виявлених порушень уповноваженими посадовими особами кредитодавців, здійснив їх нормативне відмежування від не виконання інших обов'язкових вимог Уповноваженого, адресованих цим суб'єктам.

Одже, за своїм змістом та призначенням у договірних кредитних правовідносинах припис Уповноваженого про усунення виявлених порушень законодавства про захист персональних даних виступає як обов'язкова вимога для кредитодавця, спрямована на приведення його діяльності до нормативних вимог, включаючи підстави, мету, способи та умови обробки персональних даних позичальників, правила зберігання і передачі третім особам персональних даних, знищення або знеособлення інформації про фізичних осіб, дія якого спрямована на недопущення порушень або поновлення прав суб'єктів персональних даних.

с. Розробка типових умов кредитних договорів щодо обробки персональних даних позичальників.

Для забезпечення і утвердження прав суб'єктів персональних даних, передбачених у статті 6 Конвенції № 108 та частині другій статті 8 Закону України «Про захист персональних даних» у різних сферах суспільного життя, важливого значення набуває усталена практика обробки і захисту персональних даних, яка ґрунтується на принципах і нормах міжнародного права.

У реалізації цього завдання основне значення Додатковим протоколом до Конвенції № 108, та актами м'якого права Ради Європи, а також нормами національного законодавства України відведена Уповноваженому.

Згідно з пунктом 4 частини першої статті 23 Закону України «Про захист персональних даних» до компетенції Уповноваженого безпосередньо віднесено повноваження

затверджувати нормативно-правові акти у сфері захисту персональних даних у випадках, передбачених цим Законом.

Аналіз змісту норм вказаного Закону України до таких випадків дозволяє, зокрема, віднести затвердження типового порядку обробки персональних даних, форми та порядку повідомлення володільцями про обробку персональних даних, порядок здійснення контролю за додержанням вимог законодавства про захист персональних даних (частина десята статті 6, частини перша та друга статті 9, пункт перший частини першої статті 22 Закону України «Про захист персональних даних»).

На виконання приписів норми, передбаченої абзацом четвертим частини першої статті 23 Закону України «Про захист персональних даних», Уповноважений на виконання нормотворчих повноважень видає накази, які є обов'язковими до виконання на всій території України.

Згідно з частиною другою статті 4 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»: «Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відмінняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод».

Враховуючи таке призначення діяльності Уповноваженого та зважаючи на положення статті 23 Закону України «Про захист персональних даних», нормотворчу функцію Уповноваженого можна розглядати, як таку, що спрямована на встановлення або уточнення визначених у нормах законодавства України вимог стосовно процесів обробки персональних даних, визначення форми згоди на таку обробку, встановлення процедур здійснення контролю у цій сфері правового регулювання. Тим самим, через виконання нормотворчої функції Уповноважений забезпечує нормативне визначення типових універсальних вимог до конкретних дій з персональними даними або індивідуальних актів володільців персональних даних чи третіх осіб, пов'язаних з процедурами обробки такої інформації.

Враховуючи практику формування підстав для обробки персональних даних, що склалася на ринку кредитних послуг в Україні та виходячи з її негативного впливу на права позичальників, передбачені у статті 6 Конвенції № 108 і частині другій статті 8 Закону України «Про захист персональних даних», одним із важливих способів протидії порушенням законодавства про захист персональних даних могла б бути розробка та затвердження Уповноваженим типової форми згоди на обробку персональних даних позичальника за кредитним договором та типових умов кредитних договорів щодо обробки персональних

даних позичальників, як невід'ємних додатків до вже затвердженого Уповноваженим «Типового порядку обробки персональних даних».

Прийняття Уповноваженим вказаних доповнень до Наказу «Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних» сприятиме не лише формуванню усталеної практики щодо визначення мети і згоди на обробку персональних даних позичальника, необхідних наборів цих даних, процедур їх обробки, але і забезпечить практичне впровадження стандартів Ради Європи у сфері захисту персональних даних у договірні кредитні правовідносини.

Текст проєктів цих документів наведений у додатку 1 до цього правового аналізу.

d. Визнання кредитних договорів частково недійсними в частині умов щодо обробки персональних даних позичальників.

Поряд із засобами впливу на кредиторів, як володільців персональних даних позичальників, застосування яких охоплюється змістом компетенції Уповноваженого, законодавством України також передбачені окремі способи захисту прав позичальників, застосування яких є можливим з їхньої безпосередньої волі. Йдеться, зокрема, про визнання кредитних договорів недійсними в частині умов, що суперечать вимогам Конвенції № 108, а також нормам Закону України «Про захист персональних даних» щодо формулювання зобов'язань позичальника про надання безвідкличної, безумовної і беззаперечної згоди на обробку їхніх персональних даних, обробку персональних даних, що виходить за визначену у договорі мету, а також визначення неконкретизованої мети такої обробки.

Згідно із статтями 4, 10 та 203 ЦК України, зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим законам України, які приймаються відповідно до Конституції України та ЦК, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актам Президента України, постановам Кабінету Міністрів України, актам інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим у випадках і в межах, встановлених Конституцією України та законом, а також моральним засадам суспільства.

Передбачена у частині першій статті 215 ЦК України норма у якості однієї з підстав для визнання правочину недійсним вказує на невідповідність його приписам пункту 1 статті 203 цього Кодексу. Йдеться, зокрема, про те, що зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

Застосування до підстав правомірної обробки персональних даних позичальників, зазначених у пунктах 1 та 3 статті 11 Закону України «Про захист персональних даних», загальних положень ЦК України про правочини, означає можливість настання для сторін

кредитних договірних правовідносин правових наслідків, передбачених статтями 215 або 216 цього Кодексу у зв'язку з недотриманням кредитодавцем і позичальником обов'язкових вимог законодавства України.

У тих випадках, коли вільне волевиявлення позичальника – суб'єкта персональних даних не відповідає його волі, або таке волевиявлення обмежено кредитодавцем через застосування окремих конструкцій кредитного договору, наприклад, вказівки у тексті договору на його типову форму, визнання такого договору частково недійсним в частині умов щодо обробки персональних даних можливо на підставі пункту 3 статті 203 та частини першої статті 215 ЦК України, навіть якщо такий правочин відповідає вимогам законодавства про захист персональних даних.

Статей 215 ЦК України передбачено два види недійсних правочинів - нікчемні правочини - якщо їх недійсність встановлена законом (частина перша статті 219, частина перша статті 220, частина перша статті 224 тощо), та оспорювані - якщо їх недійсність прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує їх дійсність на підставах, встановлених законом (частина друга статті 222, частина друга статті 223, частина перша статті 225 ЦК тощо). Нікчемний правочин є недійсним через невідповідність його вимогам закону та не потребує визнання його таким судом. Оспорюваний правочин може бути визнаний недійсним лише за рішенням суду. Оскільки законодавство України прямо не визнає нікчемними правочини, зміст яких суперечить вимогам Закону України «Про захист персональних даних», то у випадку не відповідності умов кредитних договорів вимогам згаданого Закону допускається лише можливість визнання такого договору частково недійсним.

Вимоги про визнання оспорюваного правочину недійсним і застосування наслідків його недійсності, про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину розглядаються у позовному провадженні в порядку цивільного судочинства відповідно до Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року № 1618-IV в редакції Закону України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII, (далі – ЦПК України).

Згідно з частиною першою статті 4 ЦПК України: «Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів». Здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором», частина перша статті 5 ЦПК України.

Частиною другою статті 16 ЦК України визнання правочинів недійсними віднесено до категорії універсальних способів захисту суб'єктивних прав приватних осіб. Це означає, що

будь-яка заборона на застосування відповідного способу захисту з боку сторони (сторін) кредитного договору або обмеження в умовах договору права на його застосування не допускається.

Таким чином, позичальник за кредитним договором за наявності підстав, передбачених пунктом 1 або 3 статті 203 та частині першій статті 215 ЦК України за правилами цивільного судочинства може вимагати визнання недійсною згоди на обробку персональних даних або відповідних умов кредитного договору, включаючи умови про неправомірну мету обробки інформації про позичальника у зв'язку з їх невідповідністю вимогам абзацу четвертого статті 2 та/або частинам першій, третій статті 6 Закону України «Про захист персональних даних».

З аналогічною позовною вимогою може звернутися до суду і треття особа, наприклад, чоловік/дружина позичальника, права якої як суб'єкта персональних даних порушують оспорювані умови кредитного договору, наприклад, якщо таким договором передбачено надання згоди на обробку персональних даних усіх членів родини позичальника.

У випадку визнання кредитного договору недійсним через його невідповідність вимогам Закону України «Про захист персональних даних», суд може зобов'язати сторін такого договору визначити умови про зміст згоди, мету обробки персональних даних позичальника, якщо за відсутності цих умов виконання договору стає неможливим або істотно ускладненим. У іншому випадку такий обов'язок може бути реалізований з ініціативи однієї зі сторін договору або володільця персональних даних, якому позичальником надається окрема згода на обробку його персональних даних. Зазвичай такою стороною виступає кредитор – банк або інша фінансова установа.

Слід звернути увагу, недійсність окремих умов кредитного договору не має наслідком його недійсність загалом. При цьому, наслідком визнання правочину (договору) недійсним не може бути його розірвання, оскільки це взаємовиключні вимоги. Відповідність чи невідповідність правочину вимогам законодавства має оцінюватися судом відповідно до законодавства, яке діяло на момент його вчинення.

Частиною другою статті 4 ЦПК України також передбачено, що: «У випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах».

Відповідно до пункту 10 статті 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», з метою захисту прав і свобод людини і громадянина, Уповноважений має право особисто або через свого представника в установленому законом порядку:

- звертатися до суду про захист прав і свобод осіб, які через фізичний стан, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні

самостійно захистити свої права і свободи; брати участь у судовому розгляді справ, провадження в яких відкрито за його позовами (заявами, клопотаннями (поданнями));

- вступати у справи, провадження в яких відкрито за позовами (заявами, клопотаннями (поданнями) інших осіб, на будь-якій стадії їх судового розгляду;
- ініціювати незалежно від його участі у судовому провадженні перегляд судових рішень.

Аналіз змісту наведеної норми у системному зв'язку з положеннями частини другої статті 4 ЦПК України, частини другою статті 16 та частини третьої статті 215 ЦК України вказує на те, що Уповноважений має право звернутися з позовною заявою до суду про визнання кредитного договору частково недійсним у зв'язку з його невідповідністю нормам Закону України «Про захист персональних даних» лише у випадку, коли позичальник самостійно не здатний захистити свої права внаслідок прояву обставин, визначених законом.

Проте, це не обмежує права Уповноваженого брати участь у розгляді справ, ініційованих позичальником за кредитним договором, права якого як суб'єкта персональних даних порушені внаслідок укладення відповідного договору, так само, як і ініціювати перегляд судових рішень, які порушують права цих суб'єктів.

III. Механізм взаємодії між Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та органами фінансового контролю в частині запобігання порушень прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах

Для виконання завдань діяльності, прав і обов'язків, передбачених статтями 3, 13, 14 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», Уповноважений в межах своєї компетенції взаємодіє з іншими державними органами та посадовими особами, підприємствами, установами і організаціями, їхніми службовими особами. Законодавство України не передбачає вичерпного переліку підстав, форм і способів такої взаємодії.

Відповідно до пункту 2 частини другої статті 23 Закону України «Про захист персональних даних», Уповноважений проводить на підставі звернень або за власною ініціативою виїзних та безвиїзних, планових, позапланових перевірок володільців або розпорядників персональних даних в порядку, визначеному Уповноваженим, із забезпеченням відповідно до закону доступу до приміщень, де здійснюється обробка персональних даних;

З наведеної норми Закону України «Про захист персональних даних» слідує, що Уповноважений проводить перевірки діяльності володільців та/або розпорядників персональних даних відповідно до затвердженого ним порядку на підставі власної ініціативи або звернень громадян чи юридичних осіб. При цьому, залишається досить не

конкретизованим питання щодо розуміння такої підстави, як звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Чи це звернення, яке містить повідомлення про порушення прав суб'єктів персональних даних, володільців або розпорядників персональних даних, чи таке звернення може містити клопотання про залучення Уповноваженого до проведення планових або позапланових перевірок діяльності володільців, розпорядників персональних даних в частині дотримання ними норм відповідного законодавства.

Відповідно до пункту 2.3. «Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних»: «До участі в перевірці в установленому законодавством порядку можуть бути залучені працівники органів державної влади, в тому числі органів державного управління, органів виконавчої влади та правоохоронних органів. В разі залучення вказаних осіб вони дають письмове зобов'язання про нерозголошення персональних даних, які стануть їм відомі в результаті проведення перевірки».

В контексті державного регулювання кредитних відносин такими державними органами можуть бути НБУ а також інші центральні органи виконавчої влади, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг.

Слід звернути увагу, відповідно до пунктів 1 та 2 Постанови Правління НБУ від 25 червня 2020 року № 82 Про правонаступництво Національного банку України в здійсненні державного регулювання та нагляду на ринках фінансових послуг», НБУ з 01 липня 2020 року є правонаступником Нацкомфінпослуг, у здійсненні повноважень та виконанні функцій з державного регулювання та нагляду у сфері ринків фінансових послуг, передбачених нормативно-правовими актами Нацкомфінпослуг, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

НБУ як правонаступник Нацкомфінпослуг забезпечує прийняття рішень, віднесених до повноважень Нацкомфінпослуг, Правлінням НБУ, уповноваженим колегіальним органом НБУ або уповноваженою посадовою особою НБУ.

Виходячи зі змісту вказаною Постанови Правління НБУ, з 01 липня цього року саме НБУ фактично виступає тим єдиним державним органом, з яким можлива взаємодія при проведенні перевірок діяльності кредитотавців, зокрема, в частині дотримання ними вимог законодавства України про захист персональних даних.

Між тим, не зважаючи на дію пункту 2.3. «Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних», спеціальні правила залучення Уповноваженим державних органів до проведення перевірок діяльності володільців та розпорядників на ринку кредитування, так само, як і в інших сферах суспільного життя відсутній.

Це ускладнює певною мірою не лише порядок залучення посадових осіб НБУ до проведення перевірок діяльності кредиторів у значенні володільців персональних даних позичальників, але і в частині оформлення і затвердження результатів таких перевірок, надання їм необхідного юридичного значення.

Вирішенню окреслених проблем могло б сприяти доповнення Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних окремим розділом, присвяченим підставам, умовам та процедурам залучення Уповноваженим інших державних органів та посадових осіб до здійснення контролю за додержанням законодавства України про захист персональних даних.

Реалізація вказаної рекомендації узгоджується зі змістом компетенції Уповноваженого, визначеної у статті 23 Закону України «Про захист персональних даних».

Попри неконкретизований в нормах національного законодавства України механізм проведення спільних перевірок з уповноваженими посадовими особами НБУ банків та інших фінансових установ, в контексті виконання Уповноваженим покладених на нього завдань у сфері персональних даних, така взаємодія не виключається.

Відповідно до пункту 4.1. «Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних, обґрунтовані звернення фізичних та юридичних осіб з повідомленням про порушення фізичною особою, фізичною особою - підприємцем, підприємством, установою і організацією усіх форм власності, органом державної влади чи місцевого самоврядування, що є володільцями та/або розпорядниками персональних даних вимог законодавства про захист персональних даних є підставою для проведення Уповноваженим позапланової перевірки діяльності особи, щодо якої надійшло повідомлення про порушення законодавства про захист персональних даних.

Оскільки НБУ є юридичною особою публічного права, а вказана вище правова норма не встановлює обмежень щодо виду юридичної особи, яка може інформувати Уповноваженого про факти порушення законодавства про захист персональних даних є всі підстави вважати, що такою юридичною особою може також виступати НБУ.

Разом з тим, для забезпечення своєчасного і послідовного інформування про факти порушень законодавства про захист персональних даних на ринку кредитних послуг, сприяння посиленню операційної спроможності Уповноваженого, доцільним вбачається підписання у майбутньому спільного меморандуму з НБУ про забезпечення взаємного інформування про факти порушення законодавства України та сприяння у проведенні перевірок підконтрольних суб'єктів.

Основним призначенням такого документа може стати встановлення взаємних зобов'язань Уповноваженого та НБУ щодо повідомлення про факти виявлених порушень відповідно до компетенції кожного з цих суб'єктів владних повноважень, визначення способів і строків такого інформування, інформування про проблеми законодавства, які вимагають відповідних роз'яснень, внесення пропозицій щодо його удосконалення у відповідній частині.

Пунктом 4 частини першої статті 23 Закону України «Про захист персональних даних» до компетенції Уповноваженого віднесено також затвердження нормативно-правових актів у сфері захисту персональних даних у випадках, передбачених цим Законом, (частина десята статті 6, частини перша та друга статті 9, пункт перший частини першої статті 22 Закону України «Про захист персональних даних»).

Зазначена норма прямо не дає відповіді на питання, чи можуть такі нормативно-правові акти затверджуватися спільним наказом Уповноваженого та іншого суб'єкта владних повноважень. Разом з тим, аналіз переліку випадків, коли відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» допускається врегулювання відносин щодо обробки і захисту персональних даних наказом Уповноваженого дозволяє констатувати, що вирішення цих питань є прерогативою саме наглядового органу у сфері персональних даних. Таке твердження має у своїй основі дію норми, передбаченої у частині другій статті 19 Конституції України, відповідно до якої, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові та службові особи зобов'язані діяти на підставі, в межах повноважень і у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

Водночас, з метою подальшого посилення операційної спроможності Уповноваженого у питаннях взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень при здійсненні контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних, поглиблення спеціального регулювання окремих аспектів обробки і захисту персональних даних, необхідним вбачається розширення кола питань, щодо врегулювання яких Уповноваженим можуть видаватися нормативні акти, а також визначення підстав для видання спільних наказів нормативного характеру.

З цією метою відповідно до пункту частини першої статті 23 Закону України «Про захист персональних даних», Уповноважений може направляти звернення з пропозиціями до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо прийняття або внесення змін до нормативно-правових актів з питань захисту персональних даних.

Важливою умовою забезпечення відновлення і захисту прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах є комплексна, послідовна взаємодія Уповноваженого з структурними підрозділами національних регуляторів ринків фінансових

послуг, банків, інших фінансових установ або їхніми відповідальними особами, які відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» організують роботу, пов'язану із захистом персональних даних при їх обробці.

Виходячи зі змісту компетенції уповноваженого у сфері захисту персональних даних, визначеної у частині першій статті 23 Закону України «Про захист персональних даних» та зважаючи на характер існуючих порушень прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах така взаємодія можлива перед усім за наступними напрямками:

- надання рекомендації щодо практичного застосування законодавства про захист персональних даних, роз'яснення прав і обов'язків відповідних осіб за зверненням суб'єктів персональних даних, володільців або розпорядників персональних даних у договірних кредитних правовідносинах, структурних підрозділів або відповідальних осіб з організації роботи із захисту персональних даних позичальників, інших осіб;
- отримання на свою вимогу та одержання доступу до будь-якої інформації (документів) володільців або розпорядників персональних даних, які необхідні для здійснення контролю за забезпеченням захисту персональних даних у кредитних правовідносинах, у тому числі доступ до персональних даних, відповідних баз даних чи картотек, інформації з обмеженим доступом, включаючи такої, що міститься у кредитних історіях, справах переданих державним або приватним виконавцям, колекторським організаціям, тощо;
- надання за зверненням професійних, самоврядних та інших громадських об'єднань чи юридичних осіб, що діють на ринку кредитних послуг висновків щодо проектів кодексів поведінки у сфері захисту персональних даних та змін до них;

Щодо кожного із потенційно можливих напрямів взаємодії Уповноваженого з кредитодавцями Законом України «Про захист персональних даних» у частині першій статті 23 визначено суб'єкта (суб'єктів) від яких може виходити ініціатива щодо відповідної взаємодії.

Не залежно від форми взаємодії Уповноваженого з кредитодавцями, за своїм призначенням кожен із видів вказаної діяльності спрямований на впровадження кращих практик обробки і захисту персональних даних у договірних кредитних правовідносинах. Це може досягатися як шляхом надання Уповноваженим рекомендацій щодо впровадження кращих практик обробки і захисту персональних даних, так і надання висновків з удосконалення кодексів професійної поведінки кредитодавців з відповідних питань, інформування Уповноваженого про виявлені факти порушень прав позичальників. Тим самим через регуляторну складову компетенції Уповноваженого фактично забезпечується

попередження фактів порушення прав позичальників як суб'єктів персональних даних, запобігання таких фактів у майбутньому.

При цьому, взаємодія Уповноваженого з відповідними структурними підрозділами кредиторів, їхніми відповідальними посадовими особами не повинна розглядатися як альтернатива співпраці Уповноваженого з органами фінансового контролю, перед усім – НБУ, іншими державними органами, що забезпечують правове врегулювання відносин щодо обробки і захисту персональних даних: Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України.

IV. Висновки та рекомендації

Проведений аналіз порушень прав суб'єктів персональних даних, наявних у договірних кредитних правовідносинах дозволяє сформулювати наступні основні висновки та рекомендації:

1. Існуюча в Україні практика формулювання в умовах кредитних договорів умов про безвідкличну, беззаперечну та безумовну згоду позичальника на обробку персональних даних з неоднозначною метою такої обробки суперечить нормам частини другої статті 32 Конституції України, частині другої статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статті 6 Конвенції № 108, частині другої статті 11 та частини першої статті 21 Закону України «Про інформацію», статті 2, частинам першій – третій, шостій Закону України «Про захист персональних даних».

На практиці відповідна суперечність виявляється у прямому чи опосередкованому порушенні прав суб'єкта персональних даних, закріплених у пунктах 3, 5 – 8, 10 – 11, 13 частини першої статті 8 Закону України «Про захист персональних даних».

2. Запобігання вчиненню вказаних порушень є можливим як безпосередньо активними процесуальними діями позичальника через визнання умов кредитних договорів або самої згоди на обробку персональних даних недійсними через їх невідповідність вимогам Закону України «Про захист персональних даних», так, і через застосування механізмів залучення Уповноваженого. В останньому випадку припинення порушень законодавства про захист персональних даних у договірних кредитних правовідносинах є можливим через винесення на ім'я кредитодавців (банків та інших фінансових установ) обов'язкових до виконання приписів про усунення виявлених порушень законодавства про захист персональних даних, притягнення винних посадових осіб кредитодавців до адміністративної відповідальності на підставах, передбачених частиною другою статті 188-39 або статтею 18-40 КУпАП, а також через розробку і затвердження Уповноваженим додатків до «Типового порядку обробки персональних даних» - форми типової згоди на обробку персональних даних кредитодавцями та типових умов кредитних договорів щодо обробки персональних даних позичальників.

1. Беручи до уваги дію норм, закріплених у частині третій статті 55, статті 103 Конституції України, статті 1 Додаткового протоколу до Конвенції 108, статтях 3, 4, 13, 14 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України», статтями 22, 23 Закону України «Про захист персональних даних», провідна роль у забезпеченні прав позичальників як суб'єктів персональних даних належить саме Уповноваженому. Це передбачає подальшу необхідність активної участі Офісу Ради Європи в Україні та представництва Європейського Союзу в Україні у сприянні посилення операційної спроможності Уповноваженого, перед усім

через запровадження у національне законодавство і правозастосовчу діяльність європейських стандартів захисту прав суб'єктів персональних даних.

2. Для забезпечення ефективної протидії фактам порушення законодавства про захист персональних даних у договірних кредитних правовідносинах важливо забезпечити комплексну послідовну взаємодію Уповноваженого з НБУ, шляхом спільної участі у проведенні планових та позапланових перевірок кредиторів в частині контролю за дотриманням прав позичальників, забезпечення оперативного інформування Уповноваженого про випадки порушення законодавства про захист персональних даних з боку кредиторів.

5. Віднесення інформації про фізичних осіб клієнтів банку до банківської таємниці не змінює режиму персональних даних, визначеного Законом України «Про захист персональних даних». Це означає, що включення частиною першою статті 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» інформації про особу – клієнта банку, включно з персональними даними до категорії банківської таємниці не тягне за собою зміни дії принципів підстав та умов обробки персональних даних, передбачених у Законі України «Про захист персональних даних».

6. Аналіз норм законодавства з питань регулювання договірних кредитних правовідносин дає підстави констатувати наступне: по-перше, передача інформації про фізичну особу – позичальника за кредитним договором до Бюро кредитних історій є можливим лише за очевидної згоди самого позичальника, а по-друге, зміст відомостей, які передаються кредитором до Бюро кредитних історій щодо позичальника не залежить від правового статусу самого кредитора.

7. Зберігає свою актуальність та потребує подальшого розширення практика погодження Уповноваженим проектів етичних кодексів поведінки професійних учасників ринків фінансових послуг в частині встановлення зобов'язань щодо дотримання законодавства України про захист персональних даних на ринку фінансових послуг.

Актуальною та такою, що сприятиме удосконаленню механізму захисту прав суб'єктів персональних даних у договірних кредитних правовідносинах вбачається практика встановлення у етичних кодексах поведінки професійних учасників ринків фінансових послуг окремих, заснованих на нормах Закону України «Про захист персональних даних» зобов'язань кредиторів щодо дотримання принципів правомірної обробки і захисту персональних даних.

Враховуючи практику розробки та юридичне значення правил надання кредитних та інших фінансових послуг, їх співвідношення з умовами кредитних договорів, важливою умовою посилення ступеня захисту прав суб'єктів кредитних правовідносин є встановлення обов'язку для кредиторів погоджувати зміст відповідних правил з Уповноваженим в

частині вимог щодо обробки персональних даних позичальників за аналогією до проектів етичних кодексів професійної поведінки.

8. З метою підвищення ефективності профілактики порушень законодавства про захист персональних даних на ринку кредитних послуг, врегулювання процедур і підстав взаємодії Уповноваженого з НБУ, обґрунтованим вбачається доповнення Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних новим розділом «Організація і засади здійснення взаємодії з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування при проведенні Уповноваженим перевірок діяльності володільців та/або розпорядників персональних даних».

V. Додаток

Проект доповнень до Типового порядку обробки персональних даних, затвердженого Наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08 січня 2014 року.

а) Типова форма Згоди на обробку персональних даних позичальника (фізичної особи) для надання кредитних послуг.

Ця згода на обробку персональних даних позичальника є невід'ємним додатком до кредитного договору.

Підписанням цієї згоди я (надалі – суб'єкт персональних даних), надаю свою вільну, поінформовану згоду на:

- обробку кредитодавцем (Банком, іншою фінансовою установою) Персональних даних що стосується мене, в тому числі, однак не виключно інформації щодо прізвища, власного імені, по батькові, паспортних даних, ідентифікаційного номера платника податків, дати та місця народження, громадянства, адреси проживання та реєстрації, майнового стану, місця роботи та посади, доходів, номерів контактних телефонів/факсів, адреси електронної пошти, тощо (надалі - "Персональні дані")) суб'єкта персональних даних з метою:

1) укладення кредитодавцем (банком або іншою фінансовою установою) кредитного договору та забезпечення належного виконання позичальником зобов'язань, що виникають з такого договору, включаючи зобов'язання з іпотеки, поруки, інших способів забезпечення виконання цього кредитного договору, але не довше строків його дії, визначеними сторонами за цим договором;

2) Надання Третіми особами послуг кредитодавцю (Банку, іншій фінансовій установі) для виконання ним зобов'язань за кредитним договором та/або для виконання укладених Банком із Третіми особами договорів, у т.ч. про відступлення права вимоги, що безпосередньо пов'язані з виконанням кредитного договору;

3) Захисту кредитодавцем (Банком або іншою фінансовою установою) своїх законних прав та інтересів за кредитним договором від можливих порушень з боку суб'єкта персональних даних (позичальника);

4) здійснення кредитодавцем (Банком або іншою фінансовою установою) прав та виконання обов'язків за іншими договірними відносинами між кредитодавцем та позичальником.

- передачу (поширення), у тому числі транскордонну, кредитодавцем Персональних даних Третім особам, зміну, знищення Персональних даних або обмеження доступу до них, включення Персональних даних до бази Персональних даних кредитодавця з метою зазначеною в п.п.1-4 цієї згоди та за умови дотримання прав суб'єктів персональних даних, передбачених частиною другою статті 8 Закону України «Про захист персональних даних».

Я надаю та підтверджую свою згоду на обробку власних персональних даних для визначеної у п.п. 1-4 цієї згоди мети обробки персональних даних.

Ця Згода надається на строк, який є необхідним відповідно до мети обробки Персональних даних, передбаченої даною Згодою, однак у будь-якому випадку не довше, ніж строк дії кредитного договору.

Підписанням цієї Згоди позичальник – суб'єкт персональних даних підтверджує, що він письмово повідомлений про володільця персональних даних, про склад та зміст зібраних кредитодавцем (Банком або іншою фінансовою установою) персональних даних Позичальника, про включення Персональних даних до бази персональних даних кредитодавця (Банку або іншої фінансової установи), про права, передбачені частиною другою статті 8 Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 року, про можливість відкликати або заперечити проти згоди на подальшу обробку персональних даних з підстав, передбачених цим Законом, про мету збору даних та осіб, яким передаються Персональні дані, засвідчує, що склад та зміст Персональних даних є відповідним визначеній вище меті обробки Персональних даних.

Застереження: Термін «обробка персональних даних» визначається чинним законодавством, зокрема Законом, та означає будь-яку дію або сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу (Клієнта), володільцем яких є Банк та/чи Треті особи.

в) Типові умови кредитних договорів на обробку персональних даних позичальників:

- Сторони або їх повноважні представники, які підписують цей Договір від імені Сторін, керуючись Законом України «Про захист персональних даних», своїми підписами підтверджують згоду (дозвіл) на обробку своїх персональних даних, зокрема, їх збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, адаптування, зміну, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізацію, передачу), знеособлення, знищення, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем з метою виконання даного Договору протягом строку його дії.
- За цим договором позичальник надає згоду на обробку персональних даних з наступною метою:

1) Укладення кредитодавцем (банком або іншою фінансовою установою) кредитного договору та забезпечення належного виконання позичальником зобов'язань, що виникають з такого договору, включаючи зобов'язання з іпотеки, поруки, інших способів забезпечення

виконання цього кредитного договору, але не довше строків його дії, визначеними сторонами за цим договором;

2) Надання Третіми особами послуг кредитодавцю (Банку, іншій фінансовій установі) для виконання ним зобов'язань за кредитним договором та/або для виконання укладених Банком із Третіми особами договорів, у т.ч. про відступлення права вимоги, що безпосередньо пов'язані з виконанням кредитного договору;

3) Захисту кредитодавцем (Банком або іншою фінансовою установою) своїх законних прав та інтересів за кредитним договором від можливих порушень з боку суб'єкта персональних даних (позичальника);

4) здійснення кредитодавцем (Банком або іншою фінансовою установою) прав та виконання обов'язків за іншими договірними відносинами між кредитодавцем та позичальником:

- У випадку укладання між кредитодавцем (Банком або іншою фінансовою установою) і Позичальником кредитного договору, Позичальник надає кредитодавцю (Банку або іншій фінансовій установі) згоду передавати третім особам персональні дані позичальника з метою, визначеною умовами цього договору з обов'язковим повним дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних».
- У випадку порушення Позичальником умов Договору чи повідомлені неправдивих відомостей кредитодавець (Банк або інша фінансова установа) має право на свій розсуд розпоряджатися вищезазначеною інформацією. * У випадку вчинення кредитодавцем (банком або іншою фінансовою установою) будь-яких дій, пов'язаних з протиправною обробкою персональних даних позичальника або членів його сім'ї, включаючи але не обмежуючись наданням доступу до персональних даних позичальника, які не мають безпосереднього права на такий доступ, позичальник має право відкликати згоду на обробку персональних даних з встановленням подальшої заборони повністю чи в конкретний спосіб. Відкликання позичальником згоди на обробку персональних даних за цим договором або обмеження права кредитодавця передавати персональні дані позичальника або членів його сім'ї конкретним категоріям третіх осіб не є підставою для розірвання або визнання недійсним цього договору.
- У випадку відкликання або зміни позичальником змісту згоди на обробку персональних даних кредитодавцем, останній не пізніше 10 (десяти) днів зобов'язаний усунути причини відповідних дій позичальника та запропонувати зміни до цього договору, які містять уточнений текст згоди та мету обробки персональних даних, що не містять раніше визначених умов цього договору, що порушували права позичальника або членів його сім'ї, визначені у Законі України «Про захист персональних даних».

- Сторони підписанням цього договору підтверджують, що віднесення повністю або окремих персональних даних позичальника до режиму банківської таємниці не тягне за собою зміни будь-яких вимог щодо обробки та захисту персональних даних позичальника, передбачених Законом України «Про захист персональних даних».
- Позичальник надає Кредитодавцю свою згоду на надання інформації про Позичальника до Бюро кредитних історій, а також згоду на запит кредитодавцем інформації про Позичальника (кредитного звіту) в будь-якому Бюро кредитних історій. Зазначена згода діє протягом всього строку дії Договору.
- Підписанням цього договору Позичальник заявляє, гарантує та підтверджує, що:
 - а) Позичальник діє за згодою другого з подружжя або особи, з якою проживає однією сім'єю (фактичні сімейні відносини), на укладання та виконання Договору (в тому числі отримання Кредиту). У випадку визнання Договору чи будь-якої його частини у судовому порядку недійсним (неукладеним) з причин відсутності згоди другого з подружжя або особи, з якою проживає Позичальник однією сім'єю (фактичні сімейні відносини), останній зобов'язаний компенсувати кредитодавцю (Банку або іншій фінансовій установі) всі витрати та збитки, що виникли у зв'язку з виконанням такого судового рішення;
 - б) Позичальник не заперечує, щоб кредитодавець (Банк або інша фінансова установа) здійснив перевірку Бюро кредитних історій інформації, що надана Позичальником кредитодавцю (банку або іншій фінансовій установі), на отримання останнім інформації з Бюро кредитних історій про Позичальника, з усіх дозволених законом джерел;
 - в) Позичальник не заперечує, щоб кредитодавець (Банк або інша фінансова установа) перевіряв надану Позичальником інформацію та надає згоду на:
 - збір, зберігання, використання, поширення та передачу у повному обсязі інформації, що надана Позичальником кредитодавцю (Банку або іншій фінансовій установі), в тому числі зазначена в цьому Договорі, до Бюро кредитних історій, назва і адреса якого/яких зазначена в Тарифах кредитодавця (Банку або іншої фінансової установи) і доведена Позичальнику Кредитодавцем (надалі – «Бюро»), з метою формування та ведення кредитної історії Позичальника як суб'єкта кредитної історії;
 - перевірку Бюро інформації, що надана Позичальником Банку, на отримання Банком з Бюро кредитної історії Позичальника, а також на отримання від Бюро додаткової інформації про Позичальника, з усіх дозволених законом джерел.
- Позичальник, підписанням цього Договору, надає свою згоду на отримання кредитодавцем (Банком, іншою фінансовою установою) інформації з Державного реєстру актів цивільного стану громадян у порядку та обсязі, встановленому Міністерством юстиції України.

- Підписанням цього договору, його сторони приймають на себе зобов'язання щодо відмови від вчинення будь-яких неправомірних дій, спрямованих на створення умисних перешкод в обробці персональних даних позичальника у випадках, коли згідно з чинним на час підписання цього договору законодавством України така обробка може здійснюватися без згоди позичальника.